

WALERIAN ŁUKASIŃSKI CIĄGLE MAŁO ZNANY

N O R B E R T W Ó J T O W I C Z

OKŁADKĘ INFORMUJĄCEGO O WYSTAWIE W MUZEUM NARODOWYM 60. NUMERU „WOLNOMULARZA POLSKIEGO” (JESIEŃ 2014) WIEŃCZYŁ ZACZERPNIĘTY Z DZIEŁA JÓZEFA STRASZEWICZA: IMAGINACYJNY PORTRET WALERIANA ŁUKASIŃSKIEGO W KAJDANACH. I DOBRZE SIĘ STAŁO, BO TA OKŁADKA STANOWI DOBRY PUNKT WYJŚCIA, BY CHOĆBY KRÓTKO WSPOMNIEĆ O TYM POLSKIM BOHATERZE I JEGO DZIELE.

„Któż w Polsce nie słyszał o majorze Łukasińskim? – pytał Szymon Askena- zy. – A któż o nim ściślej powziął wiadomość? On był z szarego tłumu. Nie był wodzem, był tylko sługą swego

narodu. W tej służbie on zginął dla współczesnych i potomnych. Odtąd pokryło go milczenie”².

Okres ponapoleoński to czas powstawania licznych tajnych związków w całej Europie. W krajach, w których rozmaite tendencje polityczne spletały się z aspiracjami narodowyzwoleńczymi, ideologia tajnych stowarzyszeń trafiała na szczególnie podatny grunt. Jednym z powstałych wówczas tajnych związków o charakterze ponadlokalnym było właśnie Wolnomularstwo Narodowe³. Mimo że powszechnie mamy świadomość znaczenia tej struktury i wzmianki o niej znajdowaliśmy nawet w podręcznikach szkolnych, to jednak nasza wiedza na temat jej funkcjonowania jest dość ograniczona.

W zasadzie bazujemy dziś przede wszystkim na dwóch tekstach źródłowych. Pierwszym z nich jest *Pamiętnik Waleriana Łukasińskiego*⁴ opisujący m.in. założenia Wolnomularstwa Narodowego, a drugim wspomniana na wstępie dwutomowa praca Askenezgo *Łukasiński*. Od lat obracamy się w obrębie tych dwóch publikacji i nawet pojawiające się od czasu do czasu przyczynki nie mogły w sposób znaczący wpłynąć na poszerzenie naszej znajomości problemu.

W sukurs oczekiwaniom tych, którzy chcieliby zgłębić temat, przyszło w ostatnich dniach Wydawnictwo Neriton, publikując w serii *Polskie ruchy społeczno-polityczne i życie literackie 1815-1855. Studia i Materiały* przygotowany w ramach wspólnego projektu Instytutu Historii Polskiej

Le Franc-Maçon Polonais • Polish Free Mason • Polnischer Freimaurer

WOLNOMULARZ POLSKI

Liberté – Égalité – Fraternité • Wolność – Równość – Braterstwo

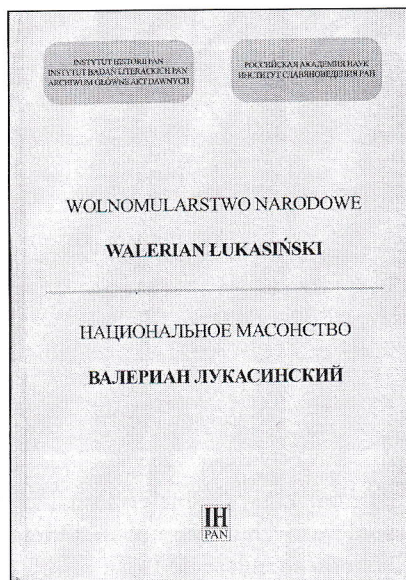
60
ISSN 1231-0115
Jesień 2014
CENA 27 zł
(z Vat 30 VAT)

Masoneria.
Pro publico
bono

WYSTAWA
W MUZEUM
NARODOWYM
s. 3-9

◊ PISMO PRZYJACIÓŁ SZTUKI KŁÓLEWSKIEJ ◊

Akademii Nauk, Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk i Instytutu Słowianoznawstwa Rosyjskiej Akademii Nauk tom *Wolnomularstwo Narodowe. Walerian Łukasiński*⁵. Ta monumentalna, licząca 750 stron publikacja zawiera komplet materiałów z śledztwa i procesu Łukasińskiego oraz innych osób podejrzanych o działalność w strukturze Wolnomularstwa Narodowego. Jak pisze w przedmowie **Wiktoria Śliwowska**, w zamierzeniu autorów tom miał stanowić „swoisty hołd dla Człowieka, jakich bywa niewielu nawet wśród najsprawiedliwszych”⁶.

Prezentowana książka składa się z dwóch części, mniejszej, na którą składa się sześć studiów, oraz obszernego wyboru dokumentów i materiałów archiwalnych. W części pierwszej znalazły się artykuły poświęcone m.in. polityce polskiej cesarza Aleksandra I, działalności

wielkiego księcia Konstantego Pałłowicza, tekst poświęcony Szymonowi Askenazemu i jego pracy *Łukasiński* czy też wreszcie artykuł na temat „podwójnego życia” literatury w Królestwie Kongresowym. Teksty z pewnością warte zauważenia, lecz to nie one są w tym tomie najważniejsze. W większym stopniu uwagę naszą przykuje następnych blisko 600 stron dokumentów, w znacznej mierze publikowanych tu po raz pierwszy. W części tej znajdziemy więc m.in. deklaracje złożone przez członków Wolnomularstwa Narodowego, zachowane protokoły z przesłuchań i konfrontacje członków Wolnomularstwa Narodowego w Komisji Śledczej pod przewodnictwem oberaudytora Leoncjusza Jowca, protokoły przesłuchań i własnoręczne zeznania podejrzanych o członkostwo w Wolnomularstwie Narodowym w powołanej przez Józefa Zajączka Komisji Śledczej Cywilnej czy wreszcie protokoły zeznań obwinionych o udział w Wolnomularstwie Narodowym złożone przed Sądem Wojennym Najwyższym powołanym w miejsce „nieurządzonego jeszcze” Sądu Sejmowego.

Jak trafnie zauważyła redaktorka tomu, „choć decyzję podjął sam Aleksander I [...] do wszystkich tych organów powołano wyłącznie Polaków: od pisarzy rejestrujących protokoły, po prezesów i członków Komisji Śledczych oraz generałów i pułkowników zasiadających w Wojskowym Sądzie Najwyższym”. Przy czym „nim przystąpiono do spisania protokołu lub własnoręcznego zeznania, podsądny był atakowany ze wszystkich stron: ostrzegany groźbami, że Komisji i tak wszystko wiadomo,

osaczany wybranymi cytatami z innych zeznań, nęcony obietnicami”⁷. Obok tych dokumentów, może niezbyt znanych, ale jednak stosunkowo łatwo dostępnych, bo przechowywanych w warszawskim Archiwum Głównym Akt Dawnych, znajdziemy również wybór interesujących materiałów źródłowych z archiwów rosyjskich. Złożyły się nań m.in. liczne dokumenty związane z „przestępcą stanu” Walerianem Łukasińskim i jego pobylem w carskich więzieniach, w tym przede wszystkim w twierdzy Szlisselburg. Ale obok nich znalazły się tam również takie perełki, jak chociażby zasługujący na przedstawienie szerszej grupie czytelników (tu *mój nieśmiały ukłon w stronę redakcji „WP”*) „Raport senatora Nikołaja Nikołajewicza Nowosilcowa do cesarza Aleksandra I w sprawie zamknięcia łóż w Królestwie Polskim, o sytuacji w Wielkim Wschodzie, uwagi do projektu konstytucji, 17/29 września 1821”⁸.

Książka *Wolnomularstwo Narodowe. Walerian Łukasiński* z pewnością zasługuje na wnikliwe studia tych wszystkich, których interesują dzieje polskiego wolnomularstwa i XIX-wiecznych polskich tajnych stowarzyszeń. Opublikowane w tomie dokumenty i materiały archiwalne pozwalają wzbogacić znany nam z wcześniejszych publikacji obraz Wolnomularstwa Narodowego o wiele nowych i interesujących szczegółów. Z pewnością nie jest to książka „do poduszki” i może się zdarzyć, że chwilami niejednego czytelnika te protokoły nieco znużą, ale warto uczynić ten wysiłek, bo książka i jej bohaterowie z pewnością na to zasługują. ✿

1. J. Straszewicz, *Les Polonais et les Polonaises de la Révolution du 29 Novembre 1830...* Paris 1832.

2. Sz. Askenazy, *Łukasiński*, t. 1, Warszawa 1908, s. 1.

3. Pierwsza struktura Wolnomularstwa Narodowego powstała w Warszawie, później powstały loże w Poznaniu i Wilnie, a ponadto podjęto próby utworzenia struktur w Kaliszu, Kielcach, Łomży, Radomiu i Siedlcach.

4. W. Łukasiński, *Pamiętnik*. Opracował, wstępem i przypisami opatrzył R. Gerber, Warszawa 1960 (wydanie drugie, poprawione i uzupełnione: Warszawa 1986).

5. *Wolnomularstwo Narodowe. Walerian Łukasiński*, red. W. Śliwowska, Warszawa 2014.

6. Ibidem, s. 21.

7. Ibidem, s. 22.

8. Ibidem, s. 621-624.

WOLNOMULARZ POLSKI

61

ISSN 1231-0115

Zima 2014/15

cena: 20 zł
(w tym 5% VAT)

W NUMERZE

Tango Fraternal,
czyli Braterskie tango s. 3

XVIII Konwent Wielkiego
Wschodu Polski s. 3

Andrzej Nowicki, Czy istnieje
filozofia masonerii? s. 4

Gaja w ponowoczesności..... s. 9

Prometeusz i Hermes
w świecie i loży..... s. 12

Dobro, Piękno, Prawda s. 17

Czy warto być dzisiaj
wolnomularzem? s. 20

Delta świetlista,
poznanie i wiedza s. 22

Ryt i rytuał
w wolnomularstwie..... s. 23

O masonskich śladach
w Lipianach s. 24

Jerzemu Bielejecowi
pokłon pożegnalny..... s. 27

Cezary Leżeński –
mason bez maski s. 27

Proces **Waleriana**
Łukasińskiego s. 35

Polscy kamieniarze
w średniowieczu s. 43

